

№№ 85 от 23.10.2022

Жақаша пікір

Ресми рецензент: PhD. қауымдастырылған профессор Гүлстова Айнур Серікбаевна
Донаева Айнур Ергалиқызының 81010102 «Медицина» бағдарламасы бойынша Философия докторы (PhD) дәрежесін алуда бағытталған
«Жасөспірім қыз бағдардың біріншілік дисменорея кезіндегі Д дәрумені деңгейімен және оның VDR тегінің полиморфизмімен байланысы»
тақырыбындағы диссертациялық жұмысына жақаша пікір

№	Критерийлер	Критерийлерге сәйкестігі (қауап нұсқаларының бірін атап оту қажет)	Ресми рецензенттің ұстанымын енгізу
1	Диссертация тақырыбы (бекітілген күнге) ғылыми дамыту бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаға сәйкес келеді	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) Диссертация мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылатын жоба немесе мақсатты бағдарлама шеңберінде орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама шеңберінде орындалған (бағдарламаның атауы көрсетілген); 3) Диссертация Қазақстан Республикасы Үкіметінің жапандаты Жоғарғы ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылымды дамытудың басым бағытына сәйкес келеді (бағытты көрсету)	Негізгі ғылыми зерттеу жұмысы 2021-2023жж. бағдарламасы бойынша ғылыми және (немесе) ғылыми-техникалық жобаларды гранттық қаржыландырылған ғылыми-техникалық жоба (12 ай): AP09563004 «Біріншілік дисменореясы бар жасөспірім қыздардағы сүйек тінінің минералды тығыздығы жағдайы мен метаболизмінің ерекшеліктері», тіркеу номері 0121KTP00549 және Марат Османов атындағы Батыс Қазақстан Мемлекеттік Медицина университеті деңгейінде құрылған 2021-2023жж. гранттық-бағдарламасы аясында «Қазак популяциясындағы біріншілік дисменореясы бар жасөспірім қыздардағы сүйек тінінің минералды тығыздығы жағдайы мен метаболизмінің ерекшеліктері» ғылыми техникалық жобалары аясында орындалды. Өмір және денсаулық туралы ғылым және оның ішіндегі медицина және денсаулық сақтау саласындағы инновациялық зерттеулер бағытына сәйкес келеді
2	Ғылым үшін маңызды	Жұмыс келесі айтарлықтай үлес қосады/қоспайды және оның маңыздылығы және оның маңыздылығы <u>аяққы ашылған/ашылмаған</u>	Диссертациялық жұмыстың маңыздылығы - Д дәруменінің рецепторы VDR тегімен жасөспірім қыз балалар арасында біріншілік дисменореяны болжау үшін, қолдануы мүмкін статистикалық моделдеу нәтижесінде болжау моделі алынды. Д дәрумені деңгейін анықтауды қосымша критерий ретінде Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі, Денсаулық сақтау саласы жөніндегі бірлескен комиссиямен

3	Дербестік принципі	<p>Дербестік деңгейі:</p> <p>Дәрежесі:</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) төмен;</p> <p>4) дербестік жоқ</p>		<p>Дербестік деңгейі:</p> <p>Дәрежесі:</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) төмен;</p> <p>4) дербестік жоқ</p>	<p>бөкілген 30 шілде 2020 жылғы № 109 қағамасына сәйкес «біріншілік дисменореяны диагностикада» қарастыруда мүмкіндік туғызды.</p> <p>Жасөспірімдердің репродуктивті денсаулығын қорғау үшін - ерте диагностикада, өсіп келе жатқан жасөспірімдер ағзасының жыныстық дамуындағы Д дәрумені деңгейін қалытты ұстауға және бақылауға мүмкіндік берілді.</p> <p>Жұмысты орындау барысында дисертант ғылыми зерттеуді ұйымдастырудың барлық кезеңдеріне, клиникалық материалдар жинайтындына, соның ішінде жасөспірім қыз балаларды бағалар гинекологты ретінде тексеруге бөлесіне қатысты.</p> <p>Заманауи деңгейде барлық материалды статистикалық өңдеу жүргізілді, алынған нәтижелер айқындалып, тұжырымдар мен практикалық ұсыныстар жасалды.</p>
4	Ішкі біраік принципі	<p>4.1 Диссертацияның өзектілігін негіздеу:</p> <p>1) негіздегені;</p> <p>2) ішінара негізделген;</p> <p>3) негізделмеген</p>		<p>4.1 Диссертацияның өзектілігін негіздеу:</p> <p>1) негіздегені;</p> <p>2) ішінара негізделген;</p> <p>3) негізделмеген</p>	<p>«Кіріспе» тарауы тақырыптың өзектілігін көрсетеді және зерттеудің мақсаты мен міндеттерін толықтай ашады. Біріншілік дисменорея кезіндегі Д дәрумені тапшылығы мен гормондар жағдайы басты назарда. Әлем деңгейінде көптеген қарама-қайшы гипотеза тұжырымдарымен қатар, МДР генинің полиморфизмімен байланысын көрсететін біріншілік дисменорея диагностикасында генетикалық зерттеулердің болмауы зерттеудің басты жаңалығы болып саналады.</p>
		<p>4.2 Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын ашып көрсетеді:</p> <p>1) Ашып көрсетеді;</p> <p>2) Ішінара ашып көрсетеді;</p> <p>3) Ашып көрсетпейді</p>			<p>Әлеуметтерге шолу жасөспірім қыз балалар арасында біріншілік дисменорея туралы заманауи идеяларды ұсынады. Бұл диссертанттың зерттеуінің мәселеге жеткілікті назар аударғанын, отандық және шетелдік әлеуметтерді талдауда кең қабілетін көрсетеді.</p> <p>Зерттеу сипатына сәйкес зерттеушілерді «жағдай-бақылау» тобына саралау жақсы жоспарланған. Қолданылатын әдістер тамадану, қажетті және мәселелерді шешу үшін жеткілікті. Қорытындыда алынған нәтижелердің талдауы және алынған зерттеу деректерінің дәлелді тапқылауы бар.</p>

	<p>4.3. Мақсаттары мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді; 1) сәйкес келеді; 2) Ішкінара ашып көрсетеді; 3) Сәйкес келмейді</p>	<p>Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін орындау барысында диссертация тақырыбын толықтай аңады. Біріншілік дисменоррея кезіндегі Д дәрумені тапшылығы мен гормондар жағдайы. Д дәруменінің дәлеліне сәйкес VDR гені rs731236 генотиптері жиілігіне талдау жүргізу мен байланысын анықтау арқылы тақырыбын толық ашып отыр.</p>
	<p>4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен срежелері логикалық өзара байланысты; 1) толығымен өзара байланыс; 2) ішкінара өзара байланыс; 3) өзара байланыс жоқ</p>	<p>Диссертацияда алынған нәтижелердің ішкі логикалық біріктігіне не. Автор зерттеудің құрылымын ойластырған; мақсаты мен міндеті, әдістемісі шолу, пайдаланылған зерттеу әдістері, өзіндік деректер және зерттеу нәтижелері «Жасөспірім қыз балалардың біріншілік дисменоррея кезіндегі Д дәрумені деңгейімен және оның VDR генінің полиморфизмімен байланысы» диссертацияның барлық бөлімдері мен срежелері логикалық өзара байланысты.</p> <p>Жоғарыда айтылғандар жүргізілген зерттеулерден туындайтын ғылыми нәтижелер, тұжырымдар мен тәжірибелік ұсыныстар дәлелді және сенімді дәлел толық негіз бар.</p>
<p>5</p> <p>Ғылыми жанамашылық принципін</p>	<p>4.5. автор ұсынған жана шешімдер (принциптер, әдістер) белгілі шешімдермен салыстырғанда дәлелденген және бағаланған; 1) сыни талдау бар; 2) ішкінара талдау; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың дәйексөздерін білдіреді</p> <p>5.1 ғылыми нәтижелер мен срежелер жана ма? 1) толығымен жана 2) ішкінара жана (25%-дан 75% жана); 3) жана емес (25%-дан аз жана);</p>	<p>Автор жасөспірім қыз балалардың біріншілік дисменоррея кезінде жүргізілген диагностика бойынша бұрын жүргізілген ғылыми зерттеулерге егжей-тегжейлі талдау жүргізді. Ұсынылған әдіс ҚР-ның пайданы мәселесіне патент алынған https://qazpatent.kz/patents/en/rolezpauda-model-29042022 механизміна сәйкесінше, атап айтқанда бадалар мен жасөспірімдер гинекологиясында және Д дәрумені тапшылығына байланысты біріншілік дисменорреяны ерте диагностикалау үшін пайдаланылады. Автор ұсынған зерттеу артықшылығын талдау және алынған деректерді статистикалық зерттеу нәтижесінде бағалана отырып, негізделіп отыр.</p> <p>Әлем деңгейінде көптеген қарама-қайшы гипотеза тұжырымдарымен қатар, VDR генінің полиморфизмімен байланысын көрсететін біріншілік дисменоррея диагностикасында генетикалық зерттеулердің болмауы зерттеудің басты жаңалығы болып саналады. Диссертация</p>

	5.2 диссертацияның тұжырымдары жана ма? 1) толығымен жана: 2) ішінара жана (25%-75% жана); 3) жана емес (25%-дан аз жана);	авторы ғылыми жаңалығы мен қорғауда ұсынылатын негізгі ережелерді орындады. Алды зерттеулерде біріншілік диссертация кезінде биохимиялық талдауда 25-С11 Д дәрумені, гормондар (отрелинол, протестерон) жағдайы ретродуктивті кезеңге бағаланған, ал жасөспірім кезеңінде алғаш рет анықталған және мақала ретінде хабарқаралық бағала жарияланғанын отыр.
	5.3 техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жана және негізделген болып табылды; 1) толығымен жана: 2) ішінара жана (25%-75% жана); 3) жана емес (25%-дан аз жана);	Зерттеу барысында барлық алынған нәтижелерді дәйекті түрде интерпретациялап, біріншілік диссертация анықталған жасөспірім қыз балаларда VDK іені полиморфизмінің мәнін статистикалық тұрғыдан диссертацияда ашып көрсете алды. Докторлық диссертация жұмысының алғаш рет Қазақстанда жасөспірімдер арасында біріншілік диссертация анықталған қыз балаларда D дәрумені деңгейі, эстрадиол, прогестерон гормондар жағдайы мен VDK іені полиморфизмінің жиілігі анықталды. Осындайша, диссертациялық жұмыста тұжырымдалған негізгі нәтижелер мен қорытындылар жаңалығы жеткілікті дәрежеде қаптылған.
6	Негізгі тұжырымдардың негізінгі негізінгі	Барлық негізгі тұжырымдар ғылыми дәлелдерге негізделген /негізделмеген немесе жеткілікті түрде негізделген
7	Қорғауда шығарылатын негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша мынадай сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 жағдай дәлелденді ме? Дәлелденген: 2) Дәлелденгендей; 3) Дәлелденген жоқ;

	<p>4) дәлелденбеген</p> <p>7.2 тривалды ма?</p> <p>1) <u>не</u>;</p> <p>2) <u>жоқ</u>;</p> <p>7.3 жана ма?</p> <p>1) <u>не</u>;</p> <p>2) <u>жоқ</u>;</p> <p>7.4 қолдану деңгейі</p> <p>1) тар;</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) <u>кең</u>;</p> <p>7.5 мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) <u>не</u>;</p> <p>2) <u>жоқ</u>;</p>	<p>дамуында VDR есімі норморфизмі бойынша патенткер жетірі іктің мүмкіндіктері берілді.</p> <p>3. D дәрумені тапшылығына негізделген біріншілік дисменореяның алғашын ерте диагностикалау, жасөспірім қыз балалар арасында екіншілік дисменореяның (эндюстриоидальн) дамуына жол бөруге және алдын-алуға мүмкіндік береді.</p> <p>Қорғауға нығарылатын барлық 3 ереже импакт-факторы жетары рецензияланатын халықаралық журналдарда және КОКСОН ұсынған басшылықтарда сенімді дәлелденген ғылыми жариялымыздар болып табылады, тривалды емес, жаңа, балалар және жасөспірімдер гинекологиясында қолданудың кең деңгейі бар және өз жариялымыздарында ұсынылған.</p>
<p>8 Шынайылық принципі. Ақпарат көздері мен берілген ақпараттың шынайылығы</p>	<p>8.1 әдістемені талдау-негізделген немесе әдістеме етпей – тәжірибелі сипатталған</p> <p>1) <u>не</u>;</p> <p>2) <u>жоқ</u>;</p>	<p>Диссертациялық жұмыс жеткілікті клиникалық материалда 410 жасөспірім қыз балаларда орындалған, әдіснамалық және әдістемелік денгейлер халықаралық стандарттар мен ғылыми зерттеулерді орындау талаптарына сәйкес келеді.</p> <p>Диссертация тақырыбы бойынша 11 ғылыми баспа жұмыстары жарияланды. Оның ішінде халықаралық ғылыми-практикалық мейметтердегі – 3 тезис, Web of Science және Scopus ақпараттық базасында индекстелінетін халықаралық журналдарда – 3 мақала. Қазақстан Республикасының Ғылым және ғылым саласында сапаны қамтамасыз ету комитетінен ұсынылған ғылыми бақылаулардағы – 2 мақала, авторлық құқықпен қорғалатын объектілерге құқықтардың мемлекеттік тіліміне мәліметтерді енгізу – 2, ғылыми-зерттеу нәтижелерін клиникалық практикаға енгізуге арналған актілер – 2, Қазақстан Республикасының пайдалы молекулалық патенті – 1 анықталды.</p> <p>Псевдорандомизация әдісі арқылы бейімділік бағалының сәйкестігі - (PSM) - жағдай және бақылау топтары бойынша сандық нәтиже анықталысының орташа мәндері арвандағы айырмашылықтарды бағалау үшін SIVAT13 статистикалық</p>
	<p>8.2 диссертациялық жұмыстың нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдана отырып, ғылыми зерттеулердің қамқамды әдістері мен деректерді өңдеу және түсіндіру әдістерін қолдану</p>	

	арқылы деленді; 1) иә; 2) жоқ;	бағдарламаны арқылы. Бастапқы апаратты жинау, жаппақтау және жүзеге MS Excel 2016 мәліметтер бағамында жасалды. Алынған зерттеу нәтижелерінің статистикалық өлшеуі Statistica 10., SPSS - 25 бағдарламалары көмегімен жүргізілді.
	8. Экономиялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар мен заңдылықтар эксперименттік зерттеумен дәлелденді және расталды (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденді); 1) иә; 2) жоқ;	Диссертацияның терминдік тұжырымдары, негізгі ережелері, анықталған заңдылықтар мен қатынастар жағдай және бақылау зерттеу дайыны бойынша негізделген және дәлелденген.
	8.4 маңызды мәлімдемелер объекті және шынайы ғылыми әлебіреттерге сілтемелермен 1) расталған; 2) ішінара расталған; 3) расталмаған	Әрбір ғылыми мәлімдеме бәсепа басымдығына сілтемемен көрсетілген.
	8.5 пайдаланылған әлебірет көздері әлебірет шолу үшін жеткілікті жеткіліксіз	Диссертация кіріспе, әлебіретке шолу, зерттеу әдістері мен материалдары, зерттеуден алынған нәтижелер және генетикалық зерттеу нәтижесі, зерттеу нәтижелерін талдау және қорытынды, тәжірибелік ұсыныстар, қолданылған әлебіреттер, қосымшалар бөлімдерінен тұрады. Қолданылған әлебіреттер саны 205, оның 177 – шетел әлебіреттері.
9	Практикалық құндылық принциптері	Ғылыми жұмыстың теориялық маңыздылығы құман тудырмайды, оның нәтижелері оқу процесіне, атап айтқанда дерістерде, аудиториялық сабақтарда қолданыла алады.
	9.1 диссертацияның теориялық мәні бар: 1) иә; 2) жоқ;	Д даруменіңін релешторы ВИДК генімен Жасөспірім қыз балалар арасында біріншілік дисменоррөяны болжасу үшін, қолдануы мүмкін.
	9.2 диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдануы ықтималды 1) иә;	Жасөспірімдердің репродуктивті денсаулығын қорғау үшін -

	2) жоқ;	ерте диагностикада, осын келе жалған жасоспірімдер атасының жаңылық дамуындағы D дәрумені деңгейін қалыпта ұстауға және бақылауда мүмкіндік береді.
	<p>9.3 Тәжірибеге арналған Ұсыныстар жаңа ма?</p> <p>1) Толығымен жаңа:</p> <p>2) ішінара жаңа (25%-75% жаңа);</p> <p>3) жаңа емес (25%-дан аз жаңа);</p> <p>Академиялық жазудың сипаты:</p> <p>1) жоғары:</p> <p>2) орташа;</p> <p>3) төмен</p>	<p>Қолданыстағы хаттамала сәйкес «біріншілік дисменореяны диагностикада» D дәрумені деңгейін анықтауды қосымша критерий ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.</p> <p>Диссертациялық жұмыс мемлекеттік тілде жазылған. Диссертацияның ғылыми жаңалығы мен тәжірибелік мән-маңызы, анықталмағандықтан, зерттеудің объектілігін, ғылыми жаңалығын және алынған нәтижелердің тәжірибелік маңыздылығын ескере отырып, Динара Айнұр Ерғалиқызының «Жасоспірім қыз балалардың біріншілік дисменорея кезіндегі D дәрумені деңгейін және оның VDR теңінің полиморфизмімен байланысы» атты диссертациялық жұмысы аяқталған ғылыми жұмыс болып табылады және 8D10102 – «Медицина» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін диссертацияларға қойылатын талаптарға сәйкес келеді.</p>
10	Жазу және бөзетілдіру сапасы	

PhD, қауымдастырылған профессор,
«Талмас Медикус» клиникалық-инновациялық департаментінің жетекшісі,
Ұлттық педиатрия жолының Президенті

A.S. Tuletova